

Н. І. Богомолова,
д. е. н., професор,
Державний економіко-технологічний університет транспорту, м. Київ
О. О. Кравченко,
к. е. н., доцент, Державний економіко-технологічний університет транспорту, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті окреслені особливості організації фінансово-економічної діяльності залізничного транспорту в сучасних умовах, які відіграють ключову роль у формуванні ефективного фінансового механізму галузі. Обґрунтовані напрями системного вдосконалення фінансової діяльності залізничного транспорту.

The paper outlines the features of financial-economic activity of railway transport in modern terms, which play a key role in the formation of an effective financial mechanism industry. The directions of the system to improve financial performance of rail transport.

Ключові слова: фінансово-економічна діяльність, фінансова система, реформування, ефективність, фінансовий механізм.

Key words: financial and economic activities, financial system reform, the effectiveness of the financial mechanism.

ВСТУП

Залізниці України виконують важливі функції транспортного забезпечення ефективних економічних зв'язків у системі функціонування національної економіки. Від фінансового стану та продуктивності діяльності залізничної галузі залежить якість такого забезпечення та результативність економічних перетворень у сфері гармонізації економічних інтересів всіх учасників системи доставки, як вантажів, так і пасажирів. На удосконалення системи транспортного забезпечення, формування засад її сталого інноваційно-інвестиційного розвитку спрямовані реформаційні процеси в галузі. Водночас без удосконалення фінансової діяльності залізничного транспорту, забезпечення її прозорості системні перетворення є неможливими.

Фінансово-економічна діяльність галузі та управління нею характеризується рядом особливостей, які пов'язані з наявністю специфіки надання транспортних послуг та як наслідок цього, формуванням складної фінансової системи залізничного транспорту, його підприємств та структурних підрозділів, яка в умовах реформування системи управління підлягає суттєвій трансформації. Такі особливості вимагають дослідження та врахування при обґрунтуванні стратегічних засад економічного розвитку базового вітчизняного перевізника.

Проведений аналіз наукових публікацій з організації та управління фінансово-економічною діяльністю залізничного транспорту свідчить про недостатнє обґрунтування перспективних напрямів її розвитку, що зумовлює необхідність наукового пошуку в даному напрямі. Водночас в працях таких вчених, як М.В. Ма-

каренко, Н.М. Колесникова, В.І. Пасічник, Н.В. Чебанова, П.І. Підлісний, Н.П. Терешина, В.В. Чорний та ін., досліджені важливі засади, що забезпечують підґрунтя для удосконалення фінансової діяльності галузі, зокрема тарифної політиці, реформуванню системи управління, удосконаленню облікової політики тощо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

З метою ефективного управління фінансовою системою залізничного транспорту необхідно дослідити та систематизувати особливості фінансово-економічної діяльності в галузі для подальшого їх врахування в умовах трансформації системи управління залізничним транспортом.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання пов'язана з обігом коштів та управлінням цим процесом. Від її ефективної організації залежить повнота фінансового забезпечення всіх видів діяльності підприємств, пошук джерел нарощення їх доходності та прибутковості. Сутність і зміст фінансової діяльності проявляється у формуванні та розвитку грошових відносин під час отримання, розподілу й використання доходів і витрачання ресурсів. При цьому встановлюються джерела та форми фінансування, проводиться цілеспрямована зміна структури капіталу, розрахунки з суб'єктами як внутрішнього, так і зовнішнього для організації середовища тощо.

Основи фінансово-економічної діяльності залізничного транспорту закріплені Законом України "Про залізничний транспорт" [2], Законом України "Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування" [3]. Згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: "фінансова діяльність — це діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства. Тобто це діяльність підприємства щодо сплати відсотків за користування кредитами, отриманими за облігаціями, випущеними за фінансовою орендою, інші операції, пов'язані із запозиченням коштів" [7]. При цьому дане визначення значно звужує сутність і зміст поняття фінансової діяльності.

У широкому розумінні фінансово-економічна діяльність залізничного транспорту представляє собою певний механізм у вигляді сукупності форм і методів фінансового забезпечення функціонування та сталого розвитку залізниць і їх структурних підрозділів з метою досягнення поставлених цілей щодо надання якісних і ефективних транспортних послуг. У цьому сенсі фінансова діяльність є фінансовою "роботою" з виконання фінансових зобов'язань, мобілізації фінансових ресурсів, їх цільового розподілу та використання.

Особливості формування фінансових результатів виробничо-господарської діяльності залізничного транспорту пов'язані з особливостями створення транспортної продукції: продовженням процесу виробництва в межах процесу обігу і для нього, єдністю підходів до нормативної системи функціонування залізниць й тарифної політики, високим ступенем централізації управління транспортним процесом, специфічним механізмом розподілу надходжень доходу

між підприємствами, що брали участь у його формуванні тощо. Єдність технологічного процесу, порядок формування доходів і витрат від перевезень, особливості використання окремих видів основних засобів, зокрема, рухомого складу, спричиняють формування специфічної системи управління фінансами галузі.

Система управління фінансами галузі базується на постійному вдосконаленні форм внутрішніх та зовнішніх економічних взаємовідносин — Укрзалізниця з залізницями та підприємствами, що входять до сфери її управління, з постачальниками ресурсів, клієнтурою тощо. Зокрема, такі відносини частково регулюються Порядком щомісячного формування та виконання оперативного плану надходження коштів та їх використання Укрзалізницею; розвиток економічних відносин відбувається і при залученні кредитних ресурсів та знаходженні інших джерел фінансування, їх диверсифікації, удосконаленні автоматизованої системи контролю за рухом коштів та виконання оперативного плану надходження коштів та їх раціонального використання тощо.

Кабінетом Міністрів України (Постанова № 1390 від 16 грудня 2009 р. зі змінами від 26.11.2011 р.) затверджена Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010—2019 роки, основною метою якої є реформування залізничного транспорту для задоволення зростаючих потреб національної економіки і населення в перевезеннях, підвищення їхньої якості і зниження вартості транспортної складової в ціні продукції. При цьому слід зазначити, що однією з нагальних потреб реформування залізничного транспорту була визначена недостатня прозорість фінансової діяльності галузі. У цілому серед основних задач, які необхідно вирішити вже сьогодні можна відзначити реформування фінансово-економічної системи галузі та створення фінансово-економічної моделі, що забезпечить чіткий і прозорий розподіл фінансових потоків за видами діяльності [1]. Така трансформація зумовить активізацію інвестиційного потенціалу галузі, що в умовах катастрофічної зношеності основних виробничих засобів є вкрай необхідним.

Процеси реформування спричиняють зміну фінансово-економічних відносин та внесення коректив у функціонування механізму управління фінансами галузі. Створення та функціонування вертикально-інтегрованої структури управління на базі публічного акціонерного товариства з 100%-ою часткою акцій, що належить державі (які забороняється відчужувати, передавати в управління, заставу, використовувати для формування статутних капіталів інших суб'єктів господарювання) забезпечується формуванням та функціонуванням основних органів управління (правління, наглядова рада, ревізійна комісія тощо).

На поточному етапі розвитку галузі основними завданнями державного регулювання діяльності залізничного транспорту є розвиток конкурентного середовища на ринку транспортних послуг та збалансованість інтересів всіх учасників такого ринку. Ці завдання реалізуються шляхом забезпечення рівноправного доступу до послуг інфраструктури, адекватної системи ціноутворення як в монопольному, так і в потенційно кон-

курентному секторі. Подальше розмежування функцій господарської діяльності та державного регулювання дозволить відділити конкурентні сектори від природно-монопольних, що сприятиме розвитку конкуренції та підвищенню якості транспортного обслуговування клієнтури.

Управління фінансами галузі в умовах функціонування акціонерного товариства вимагатиме подальшого впровадження роздільного обліку за видами економічної діяльності. Одним з дієвих інструментів при цьому може стати розробка Номенклатури доходів за видами економічної діяльності залізничного транспорту, що дозволить не тільки визначати доходи за різними видами діяльності, а й забезпечить узгодження таких доходів з відповідними видами витрат.

Механізм управління фінансами залізничного транспорту, який переважно базується на державному регулюванні, що проявляється у встановленні тарифів на перевезення, зменшує дію важливого важеля — стимулювання попиту за рахунок встановлення конкурентоспроможної перевізної плати. Вдосконалення тарифної політики відбувається в руслі уніфікації тарифів на внутрішні та міжнародні перевезення, забезпечення прозорості формування тарифних розрахунків та їх складових. Трансформація тарифної системи у відповідності з реаліями ринкового середовища спрямована на підвищення рівня збалансування інтересів всіх учасників транспортного процесу.

Важливим інструментом у системі управління фінансово-економічною діяльністю є фінансове планування та прогнозування, яке на сьогодні залізницями використовуються доволі обмежено. Для підвищення результативності фінансового планування необхідно здійснити перехід від оперативного і поточного фінансового планування до його стратегічного зрізу, розширити методологічний апарат фінансового планування — відходити від традиційних методів планування на користь використання міжнародної практики розрахунків. Крім того, вимагають більшої узгодженості цілі різних видів фінансового планування, рівні планування тощо.

Особливе значення в системі управління фінансами залізничної галузі має подальше впровадження бюджетування та бюджетного управління за видами економічної діяльності. Зокрема, широкого використання бюджетування може знайти в сфері фінансової діяльності залізниць, так врахуванню підлягають дані про вартість основних засобів, доходи, витрати, фінансові результати, активи, грошові потоки, зобов'язання та ін. При цьому реалізується задача оперативного визначення майнового, фінансового, інвестиційного потенціалу галузі, що є важливим підґрунтям підвищення ефективності функціонування транспортного комплексу.

У цілому, удосконалення управління фінансами галузі базується на подальшому забезпеченні досягнення прозорості фінансових потоків, реалізації противитратного економічного механізму, розробці та впровадженні в діяльність ряду нормативних документів, зокрема, принципово нового Закону України “Про залізничний транспорт”, узгоджених номенклатури доходів залізничного транспорту та удосконаленої номенклатури витрат з видів діяльності залізничного

транспорту. Ці та інші аспекти ефективної організації фінансово-економічної діяльності залізниць потребують подальшого системного дослідження.

ВИСНОВКИ

Удосконалення фінансової діяльності залізничного транспорту як ключовий напрям його ефективного функціонування спрямоване на формування фінансового підґрунтя для реалізації задач його поточного та перспективного розвитку. Практичними напрямками удосконалення фінансової діяльності є формування гнучкої політики ціноутворення, впровадження системи фінансового моніторингу та бюджетування, що в цілому формуватиме засади прозорості фінансово-економічних процесів транспортного забезпечення.

Література:

1. Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010—2019 роки / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF>
2. Закон України “Про залізничний транспорт” № 273/96-вр зі змінами та доповненнями / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України “Про особливості утворення акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування” від 23.02.2012 № 4442-VI / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4442-17>
4. Економіка України у 2011 році: прогноз динаміки, виклики та ризики / За ред. Я.Н. Жаліла. — К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. — 30 с.
5. Колесникова Н.М. Відтворювально-оптимізаційна парадигма ціноутворення як ключовий фактор забезпечення конкурентоспроможності залізниць / Н.М. Колесникова, В.В. Чорний, Н.І. Богомолова // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія “Економіка і управління”. — 2011. — Вип. 18. — С. 26—32.
6. Кравченко О.О. Сучасні тенденції удосконалення фінансового планування і прогнозування на залізничному транспорті / О.О. Кравченко // Збірник наукових праць ДЕУТ. Серія “Економіка і управління”. — 2011. — Вип. 18. — С. 58—65.
7. Криворученко О.А. Фінансовий механізм розвитку залізничного транспорту / О.А. Криворученко // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2012. — № 38. — С. 319—320.
8. Макаренко М.В. Види діяльності на залізничному транспорті України / М.В. Макаренко, Ю.П. Труханов // Економіст. — 2011. — № 2. — С. 55—56.
9. Основи управління фінансами залізничного транспорту / М.В. Макаренко, Н.М. Колесникова, Н.І. Богомолова та ін. — К.: ДЕУТ, 2011. — 342 с.
10. Фінансова енциклопедія / О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Завіруха та ін.; за заг. ред. О.П. Орлюк. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 472 с.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2012 р.